

Anahtar Sözcükler

Toni Morrison; En Mavi Göz; Sula; Afro-Amerikalılar; Adlandırılma Biçimleri; Yeniden Çeviriler; Gideon Toury; Metinsel-dilsel Çeviri Normları

Keywords

Toni Morrison; The Bluest Eye; Sula; Afro-Americans; Designations; Retranslations; Gideon Toury; Textual-linguistic Norms

AFRO-AMERİKAN TOPLUMUNUN ADLANDIRILMA BİÇİMLERİNİN TÜRKÇEYE AKTARIMINA İLİŞKİN BİR İNCELEME*

AN ANALYSIS OF THE TURKISH TRANSLATION OF AFRO-AMERICAN NOMENCLATURE

• Kamer Öztin

Öğr. Gör., İzmir Ekonomi Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, kamer.sertkan@ieu.edu.tr

Öz

Tarih boyunca İngilizcede siyah Amerikalıları adlandırmak için, siyah tenlerine ve etnik kökenlerine gönderme yapan, “Negro”, “nigger”, “niggah”, “black”, “African-American” ve “Afro-American” gibi farklı sıfatlar kullanılmıştır. Bunların bazıları yananlamsal çağrışımlar bakımından nötr olup bazıları ise aşağılayıcı anlamlar barındırmaktadır. Kendisi de bir Afro-Amerikalı yazar olan Toni Morrison da romanlarında siyahları çeşitli biçimlerde adlandırmıştır. Bu çalışma, yazarın *The Bluest Eye* (1970) ve *Sula* (1973) adlı romanlarında geçen bu sıfatların, romanların Türkçeye ilk ve yeniden çevirilerine yansıma biçimlerinde kayda değer yananlamsal farklar ve metinlerin yayımlandıkları yıllara göre sözcük seçimlerinde düzenli bir örüntü olduğunu ortaya koymaktadır. Kaynak ve erek metinlerden alınan örnekler, Gideon Toury'nin ortaya koyduğu çeviri normlarından metinsel-dilsel normlar çerçevesinde irdelenmiştir. Bunun sonucunda, romanların yeniden çevirilerinde, ilk çevirilerinin aksine, sıfatların kaynak kültürde barındırdığı yananlamlar gözetilerek daha nötr bir biçimde aktarıldığı saptanmıştır.

Abstract

Throughout history, racial designations such as “Negro”, “nigger”, “niggah”, “black”, “African-American” and “Afro-American” have been used in the English language to refer to black Americans. Some of these designations are neutral, but others carry derogatory connotation. Being an African-American writer herself, Toni Morrison also designated blacks in a number of ways in her novels. This study argues that there are considerable connotational discrepancies in the racial nomenclature between the first translations and retranslations of Morrison’s *The Bluest Eye* (1970) and *Sula* (1973) into Turkish and that the texts published in the same period tend to show a similar pattern regarding lexical choices. The extracts from the source and the target texts have been analyzed in accordance with textual-linguistic norms put forward by Gideon Toury. As a result of this analysis, it has been found that the designations in the retranslations have been rendered in a more neutral way since the translators have taken into consideration the connotational meanings associated with the source culture.

* Bu makale, halen üzerinde çalışmakta olduğum "Betimleyici Çeviri Çalışmaları Temelinde Toni Morrison'un Romanlarındaki Afro-Amerikan Sesin Türkçeye Aktarımı" başlıklı doktora tezimin bir bölümüdür.

1. Giriş

ABD’de Afro-Amerikalıları adlandırmak ve tanımlamak için, tarih boyunca siyah tenlerine gönderme yapan farklı ifadeler kullanılmıştır. Tercih edilen adlandırma biçimi tarih boyunca değişiklik gösterse de, siyahlar için ortak amaç, onurlarının ve özsaygılarının korunmasıdır (Smith, 1992: s. 497). Ancak beyazlar, siyahları adlandırırken her zaman onların onurlarını ya da özsaygılarını gözetmemiş, çoğu zaman onları “Nigger” ve “nigga(h)” gibi ifadelerle aşağılama eğiliminde olmuşlardır. Bu aşağılayıcı ifadeler, İngilizcede siyahları aşağılayan ve kullanılması kesinlikle hoş karşılanmayan birer “N-word” olarak nitelenir. “N” harfiyle başlayan bu tabu sözcüklerin, siyahların adlandırılma biçimlerinden belki de en yaygın, aynı zamanda da yananlamsal açıdan en karmaşık ve dolayısıyla en tartışmalı olan “Negro” dan türediği söylenebilir. Zira “Negro” nun, bazı durumlarda aşağılayıcı, bazı durumlarda ise nötr bir anlamda kullanıldığı görülmektedir. “Negro” dışında yalnızca siyah ten rengine gönderme yapan “black” ve siyahların yanında melezleri ve hatta tamamen Afrika soyundan olanları da kapsayan “colored” ifadesi de sıklıkla Afro-Amerikan topluluğu adlandırmak ve tanımlamak için kullanılan sıfatlardandır. Son yıllarda ise bütün bu sıfatlar yerine siyah topluluğun ten renklerinden ziyade anavatanlarına gönderme yapan “African-American” ifadesi oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. “Black”, “colored” ve “African-American” ifadelerinin “Negro” nun aksine, herhangi bir olumsuz çağrışıma bulunmamaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, bu adlandırma biçimlerinin tarih boyunca ne gibi anlamlara geldiği ve siyahlarca ne denli kabul gördüğü ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Türkçede ise siyah tenli Afro-Amerikalılar genellikle halk arasında “zenci” olarak adlandırılırlar. *Çağdaş Amerikalı Zenci Romancılar* (1997) adlı kitabında Demirtürk, kitabın başlığında yer alan “zenci” ifadesini “negro” sözcüğüyle eşdeğer olarak kullanmakta, bu ifadenin Amerika’da ayrımcılığı ima eden kalıp imgesel (stereotypical) bir ifade olmakla birlikte Türkçede bu sözcüğün aşağılama anlamı taşımadığından söz etmektedir. Ayrıca kitabın başlığında “Afro-Amerikan” teriminden ziyade “zenci” sözcüğünü kullanmayı tercih etmesinin bir başka nedeni, bu ifadenin Türk okurunca daha anlaşılır olacağına yönelik inancıdır (s. 4). Yazar, kitabın içinde ise “Afro-Amerikalı” terimini yeğlemiştir. Bunun nedeni, bu terimin “zenci” ifadesinden daha “bilimsel” olduğu düşüncesiyle açıklanabilir. Nitekim son yıllarda özellikle akademik çevreler “zenci” sözcüğünü kullanmaktan kaçınır, bunun yerine “siyahi” ya da “Afro-Amerikalı” sözcüklerini yeğler olmuşlardır. Bunun nedeni “zenci” sözcüğünün, kölelikle bağdaştırılıp olumsuzluk çağrıştıran, hatta aşağılayıcı “negro” ya da “nigger” gibi sözcüklerin karşılığı olarak düşünülmesi olabilir (a.y).

Ancak “zenci” sözcüğünün kökenine bakıldığında herhangi bir olumsuz anlam barındırmadığı görülebilir. Türk Dil Kurumu bu sözcüğü “siyah ırktan olan kimse, siyahi” olarak tanımlamaktadır. Eyuboğlu’na ait *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü* (2017) de benzer biçimde “zenci” ifadesini “kara

derili ya da kara derili insan” olarak tanımlamakta; sözcüğün ayrıca Farsça kökenli “zengi” den türemiş olduğundan; sonrasında Arapçaya, ardından da Türkçeye geçmiş olduğundan söz etmektedir. Arapçada “g” sesi bulunmaz; dolayısıyla “zenci”, Farsça sözcüklerdeki “g” sesi “c” ile söylenmektedir (s. 778).

Siyahların Türkçede adlandırılma biçimlerine ilişkin çok sayıda araştırmaya rastlanmamıştır. Bu konuda Bulut’un “Translating Political Metaphors: Conflict Potential of Zenci [*negro*] in Turkish-English” (2012) adlı makalesi, “Zenci” sözcüğünün Türkçede barındırdığı yananları bilimsel açıdan irdeleyen önemli bir çalışma olarak öne çıkmaktadır. Bulut, bu makalesinde, bu ifadelerin özellikle siyasi açıdan çatışma yaratabileceğinden söz etmekte ve dilbilimsel açıdan bakıldığında, “siyah” sözcüğünün anlamca nötr olması bakımından siyasi açıdan daha doğru bir kullanım olduğu, “zenci” nin ise yananlamsal olarak ayrımcılığı çağrıştırdığı görüşünü savunmaktadır.

Medya ve siyasetteki Beyaz Türkler-Zenci Türkler söylemine odaklanan Ferguson’un (2014) makalesi ise “zenci” sözcüğünün Türkçedeki anlamlarını tartışması bakımından öne çıkan bir diğer çalışmadır. Bu makalede yazar, Negro sözcüğünün İngilizcede taşıdığı anlamı taşımadığını, muğlak, karmaşık ve anlamı bağlama göre değişen bir ifade olduğunu öne sürmektedir. Bu sözcük, yeri geldiğinde nispeten kabul edilebilir olan “black”, kimi durumlarda ise aşağılayıcı bir ifade olan “negro” anlamında kullanılabilir (s. 80-81). Ferguson, bu sözcüğün bu denli karmaşık ve tartışmalı olmasının nedenini, 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda köle durumunda olan ve azat edilmiş Afrikalıların tarihine ilişkin araştırmaların sınırlı oluşuna bağlamaktadır (s. 82). Afrika köle ticaretine ilişkin Osmanlı kaynaklarında, “zenci” ve kadınlar için kullanılan “zenciye” terimleri, siyah tenli Sahraaltı Afrikalı kimseleri işaret etmektedir (s. 83).

Osmanlı’ya bağlı Kıbrıs’ta 16. Yüzyılın sonundan 17. Yüzyıl başlarına kadar olan döneme ilişkin mahkeme kayıtlarını inceleyen Jennings de siyah kölelerin “zenci” (ya da “zengi”), “siyah”, “Arab” (ya da “Arap”) ya da “habeşi” (Etiyopyalı) olarak adlandırıldıklarından ve kadınların muhtemelen bu sözcükler arasındaki nüansları kavrayamayıp bunları birbirleri yerine kullandıklarından söz etmektedir (Jennings, 1987: s. 288).

Kaya’nın (2017) makalesi ise Afro-Türklerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları ten rengine dayalı ayrımcılığın tarihsel köklerini ve sürekliliğini ortaya koyup bu topluluğun kendilerini adlandırma biçimlerini ele alan önemli bir diğer çalışmadır. Yazar, bu çalışmasında Osmanlı İmparatorluğunda kullanılan “zenci” sözcüğünün günümüzde Afro-Türkler ve diğer siyah tenliler için yeniden üretilmesinin sorunlu olduğundan söz etmekte ve gerçekleştirdiği alan araştırmalarında, “zenci” sözcüğünün olumsuz çağrışımlarından haberdar olmayan Afro-Türk gençler tarafından sözcüğün zaman zaman kullanıldığını belirtmektedir (s. 65).

Afro-Türklerin kendilerini tanımlama biçimlerine değinen benzer bir çalışma ise, Durugönül'ün (2011) makalesidir. Yazar bu çalışmasında, Afro-Türklerde yaşlı kesimin kendilerini daha çok "Arap", "Müslüman" ya da "Arap-Müslüman-Türk" olarak tanımlarken, genç kentli kesimin "Müslüman-Arap", "Afro-Türk" ya da "Afrika Kökenli Türk" olarak adlandırdıklarından söz etmektedir (s. 167).

Bu makale ise yazınsal metinlerde Afro-Amerikan toplumuna gönderme yapan "black", "colored", "Negro" ve "nigger" gibi ifadelerin Türkçe çevirilere yansıma biçimlerini, Toury'nin metinsel-dilsel çeviri normları çerçevesinde betimleyen bir çalışma olması bakımından bu konudaki boşluğu doldurma yönünde bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak bu betimleyici çalışma, Toni Morrison'un iki romanı *The Bluest Eye* ve *Sula* ve çevirileriyle sınırlıdır. Çalışmanın yazınsal metin olarak Toni Morrison'un romanlarını seçmesinin nedeni, kendisinin Türkiye'de oldukça tanınan bir Afro-Amerikalı yazar olması ve neredeyse tüm yapıtlarının Türkçeye kazandırılmış olmasıdır. Özellikle bu iki romanın konu edilmesi ise, her iki romanın da birden fazla çevirisinin olması ve Afro-Amerikan toplumunun adlandırılma biçimlerinin çevirilerin yayımlandığı yıllara göre düzenli bir örüntü sergilemesidir.

2. Yöntem

Çalışma, iki temel soruya yanıt aramaktadır:

1. Toni Morrison'un seçilen romanlarında, Afro-Amerikalıları adlandırmak için hangi ifadeler kullanılmıştır ve bunlar ne gibi yananlamlar barındırmaktadır?

2. Söz konusu ifadeler, Türkçeye ilk ve yeniden çevirilere nasıl yansımıştır ve çevirmenlerin sözcük seçimleri, artsüremli bir yaklaşımla irdelendiğinde ne gibi farklılıklar göstermekte ve nasıl bir düzenli örüntü sergilemektedir?

Gideon Toury'nin erek odaklı kuramı Betimleyici Çeviri Araştırmaları, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmakta; yöntem olarak da bu kuramın önemli bir parçası olan ve "çevirmenler arası görülen düzenli davranış biçimleri" olarak tanımlanabilen "norm" kavramından yararlanılmaktadır (bkz. Toury, 1995; 2012a). Toury'nin çeviribilimle ilişkilendirdiği, aslında toplumbilimsel bir kavram olan normlar, araştırmaya konu olan kaynak metin ve erek metin(ler) arasındaki eşdeğerlik ilişkisini ve çevirmen kararlarına dair düzenli bir örüntü olup olmadığını belirlemek için yola çıkan çeviribilimciye yol gösterici olma niteliğindedir. Çevirmen kararları bütünüyle tutarlı ya da sistematik olmasa da, tutarlılığın derecesi, araştırmacı tarafından önceden varsayılmaktan ziyade ancak yapılan betimleyici incelemeyle ortaya çıkarılabilir (Toury, 1995: çev, 2012b: s. 160). Zira çeviribilim alanında yapılan betimleyici incelemede, çevirmen kararlarına yön veren normların belirlenmesi, çoğu araştırmacının benimsediği bir yöntemdir.

Çeviri metinde dilin kullanım biçimine ilişkin kararlara yönelik olan çeviri süreci normları (*operational norms*); matris normlar (*matricial norms*) ve metinsel-dilsel normlar (*textual-linguistic norms*) olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır (Toury, 1995: s. 58-59).

Bu betimleyici çalışmada, çeviri süreci normlarından, çevirmenin sözcük ve deyiş düzeyinde yaptığı biçimsel tercihlerine ve aldığı dilsel kararlara ilişkin olan metinsel-dilsel normların belirlenip betimlenmesi yöntemi benimsenmiştir. Çalışma, Toni Morrison'un *The Bluest Eye* (1970) ve *Sula* (1973) adlı romanlarında sıklıkla geçen, Afro-Amerikalıları tanımlayan "Negro", "nigger", "black" ve "colored" ifadelerinin Türkçe erek metinlere bir takım çevirmen kararları doğrultusunda, erek metinlerin yayımlandığı yıllara göre değişiklik göstererek "Zenci", "siyah," "siyahi", "kara" ya da "karaderili" biçiminde yansıması olduğunu ve söz konusu sözcük seçimlerinde görülen düzenli örüntüyü betimlemeyi hedeflemektedir.

Betimleme, çalışmanın "bulgular" bölümünde, Afro-Amerikalıların adlandırılma biçimlerine işaret eden kaynak ve erek metinlerden alınan farklı kategorilere ayrılmış örneklerin, yukarıda sözü edilen metinsel-dilsel çeviri normları çerçevesinde irdelenmesi yoluyla yapılacaktır. Ancak, kaynak ve erek metinlerden alınan örneklerin barındırdıkları yananamların karşılaştırılarak irdelenmesinden önce, Afro-Amerikalıların kaynak kültürde tarih boyunca nasıl adlandırıldığına değinmek yerinde olacaktır.

3. Afro-Amerikalıların ABD'de Adlandırılma Biçimlerine Tarihsel Bir Bakış

Afrika kökenli Amerikalıları adlandırmak ve tanımlamak için, tarih boyunca siyah tenlerine gönderme yapan farklı ifadeler kullanılmıştır. "Colored" (renkli; beyaz olmayan), "Negro" (Zenci), "Black" (siyah) ve "African" (Afrikalı) sözcüklerinin her biri Kuzey Amerika'ya göçün başladığı yıllarda bile İngilizcede yerleşik olarak kullanılmaktaydı. Ancak Amerikan tarihi boyunca bu sözcüklerin beyazlar ya da siyahlar tarafından benimsenme derecesi değişiklik göstermiştir (bkz. Smith, 1992: s. 497).

19. Yüzyılın ortalarından sonuna değin en çok kabul gören ifade "colored" olmuştur. Bu ifadenin bu denli popüler olmasının nedeni, bunun siyahların olduğu kadar beyazlar tarafından kabul görmesi ve siyahlar dışında melezleri ve hatta tamamen Afrika soyundan olanları da kapsamıydı. Bu sözcük yerini 19. Yüzyılın sonlarında hem beyazlar hem de siyahlar tarafından benimsenmeye başlayan "Negro" ya bırakmıştır (bkz. Bennett, Roland. & Du Bois, 1969; Smith, 1992). İber kökenli olduğu kabul edilen ve İspanyolca ve Portekizcede "siyah" anlamına gelen "Negro" sözcüğü ilk olarak, memleketleri Afrika'dan koparıp Yeni Dünya'ya zorla köle olarak getirdikleri Afrikalı kadın ve erkekleri adlandırmak için kullanılmıştır. (bkz. Bennett vd., 1969: s. 402; Alves, 2009: s. 25; Mbembe, 2019:s. 65-66). Bu sözcüğe ilk kez 16. yüzyıl başlarında rastlansa

da, kullanımı köle ticaretinin doruk noktası olan 18. yüzyıldan itibaren yaygın hale gelmiştir (a.y). Zaman içinde bu sözcük, İngilizcede hem ad, hem de sıfat olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu sözcüğün siyahlar tarafından benimsenmesinde Booker T. Washington, W.E.B DuBois ve Marcus Garvey gibi siyah liderlerin önemli payı olmuştur. Örneğin DuBois “Negro” ifadesinin “kökenbilim ve sesbilim bakımından da “African” ya da “colored” ya da tire ile ayrılan sıfatlardan daha uygun ve mantıklı olduğunu öne sürmüştür (Bennett, vd., 1969: s. 406-407). Dolayısıyla bu ifade, siyahların itibarını gözetilen bir terim haline gelmiştir. 1930’larda ise “Negro” sözcüğünün yazımına, daha doğrusu büyük harfle yazımına ilişkin bir kampanya söz konusudur. New York Times gazetesi, 7 Mart 1930’da yayımlanan başyazısında, bundan böyle bu sözcüğün büyük yazılanlar listesine girdiğinin müjdesini vererek bunun yalnızca tipografik bir değişiklik olmadığını, nesiller boyu adı küçük harfle yazılan bir ulusun itibarının geri verilmesi anlamına geldiğini öne sürmüştür (s. 405). Ne var ki, “Negro” ifadesinin beyazlar tarafından siyahları aşağılayan bir sıfat olarak kullanılmış olduğu da bir gerçektir. Roland A. Barton, W.E.B Dubois’e yazdığı 1928 tarihli ünlü mektubunda, “Negro” ifadesini “Nigger” ile ilişkilendirerek, bu ifadelerin, beyazlar tarafından siyahları aşağılamak için ortaya atılmış olduğunu savunmuştur (s. 406). Nitekim Afro-Amerikan tarihinin dönüm noktalarından olan Yurttaşlık Hakları Hareketi’nin (Civil Rights Movement) 1950’lerin sonlarında ve 1960’ların başlarında hız kazanmasıyla, “Negro” terimi popülerliğini yitirip ağır bir biçimde eleştirilmeye başlamış, siyah toplumu adlandırmak için yeni bir terim gerektiği öne sürülmüştür (Smith, s. 499). Cummings ve Carrere (1975)’ye göre, “Negro”¹ olumsuz yananlamsal çağrışımlara sahip olan, siyah toplumu tanımlamak için beyazlar tarafından yaratılmış bir yaftadır (s. 239). Bu ifadenin yananlamsal açıdan olumsuz olması, Amerikan tarihi boyunca siyahların beyazlarca nefret edilen, hor görülen bir ırka mensup olmaları ve Amerikan kültürel geleneğinin bir parçası olan ırksal kalıp imgelerin beyazların zihninde iyice yer etmiş olmasıyla açıklanabilir (s. 241).

ABD’de Negro sözcüğünün popüleritesini gitgide yitirdiği 1960’lardan sonra ise ırksal itibar, azim, güç ve statükonun reddini çağrıştıran “Black” sıfatı yaygınlık kazanmıştır (Smith, 1992: s. 497). Bu sıfat, “Beyaz” sözcüğünün tam karşıt anlamı olduğundan, “Siyah Güç” (Black Power) gibi siyahların ayrılıkçılığını (Black separatism) savunan akımların destekçileri tarafından da benimsenmiştir. Hatta bu sözcük, Toni Morrison’un *The Bluest Eye* romanının temalarından “Siyah güzeldir” (“Black is beautiful”) ve “Siyah gurur” (“Black pride”) gibi sloganlarda da açıkça geçmektedir. 1970’lerin başından 1980’lerin sonlarına kadar popülerliğini koruyan “black” ifadesi, siyahların çoğunluğu ve siyahi örgütler tarafından benimsenmiş ve siyahların katıldığı anketlerde siyah topluluğa gönderme yapmak için en çok tercih edilen ifade olmuştur (s. 501-3).

1 Cummings ve Carrere (1975) burada, “colored” ifadesini, barındırdığı olumsuz yananlamlar nedeniyle “Negro” ile bir tutmakta, sözcüğün tıpkı “Negro” gibi siyah toplumu tanımlamak için beyazlar tarafından yaratılmış yaftalayıcı bir sıfat olduğunu savunmaktadırlar.

Ancak 1988 Aralık ayında siyahi liderlerin katılımıyla gerçekleşen bir toplantıda, “African-American” sıfatının, siyah toplumun kültürel bütünlüğünü, mirasını ve anavatanını simgeleyen bir terim olduğundan “Black” sıfatının yerini alması gerektiği öne sürülmüştür (a.y). Bu görüşü destekleyenler, ayrıca, bu terimin, toplumun siyahlar hakkında daha geniş bir görüş açısına sahip olmasına ve dolayısıyla siyahların bundan böyle “global ölçekte” algılanmalarına olanak tanıyacağı görüşünü savunmuşlardır (Jet Dergisi, 1989: s.53).

4. Bulgular

Toni Morrison’un ilk ve ikinci romanları *The Bluest Eye* ve *Sula*’nın Türkçe çevirileri incelendiğinde, siyah topluluğa ilişkin adlandırılma biçimlerinde ilk çeviriler (EM1) ve yeniden çeviriler (EM2) arasında birtakım farklılıklar bulunmakta ve belli bir düzenli örüntü göze çarpmaktadır. Bunun en belirgin örneği, “black”, ve “colored” ifadelerinin çevirisinde görülmektedir. Sözcük ve deyiş düzeyinde yapılan biçimsel tercihlere yönelik kararlarla ilgili olan metinsel-dilsel normlar bağlamında, *The Bluest Eye*’ın 1993’te Can Yayınları tarafından yayınlanan İrfan Seyrek imzalı “En Mavi Göz” başlıklı ilk çevirisinde ve *Sula*’nın 1994’te yine Can Yayınları’ndan çıkan Ülker İnce’ye ait ilk çevirisinde, bu iki ifade genellikle “zenci” sözcüğüyle karşılanmıştır. Ancak *The Bluest Eye* romanının aynı adla Sel Yayıncılık tarafından 2015’ yayımlanan Zeynep Baransel’e ait yeniden çevirisinde ve *Sula*’nın yine Ülker İnce’nin kaleminden çıkan ve bu kez Sel Yayıncılık tarafından 2017’de yayımlanan yeniden çevirisinde, “zenci” sözcüğünün yerine sistematik olarak yalnızca ten rengine gönderme yapan “siyah”, “kara” ya da “siyahi” ifadeleri kullanılmıştır. Bu durum, metinsel-dinsel normlar çerçevesinde değerlendirildiğinde, çevirilerin yayınlandığı yıllar göze çarpmaktadır. Söz konusu romanların ilk çevirilerinin 1990’ların başlarında yayınlandığı düşünüldüğünde, çevirmenlerin, ten renklerinden dolayı türlü aşağılamaya maruz kalan Afro-Amerikalıları bir topluluk olarak, “Zenci” biçiminde adlandırmada bir sakınca görmedikleri ve aslında o dönemde geçerli olan metinsel-dinsel norma uygun davranmış oldukları söylenebilir. Zira o dönemde, “zenci” sözcüğünün son yıllarda olduğu kadar aşağılayıcı bir yananlamı bulunmuyordu. Ayrıca ne kamuoyunda ne de akademik çevrelerde böyle bir adlandırılma biçimiyle ilgili bir bilinç söz konusuydu.

Son yıllarda geçerli olan metinsel-dilsel norm, yalnızca ten rengine gönderme yapan ve herhangi bir ırkçı ya da aşağılayıcı bir yananlamı çağrıştırmayan ve dolayısıyla politik olarak daha doğru, nötr ifadelerin kullanılması yönünde bir yaklaşımı işaret etmektedir (bkz. Bulut, 2012). Dolayısıyla, 2010’larda yayımlanan yeniden çevirilerde, Afro-Amerikalıları adlandırırken, çevirmenlerin “zenci” sözcüğünü yananlamsal olarak aşağılayıcı bulmuş olabilecekleri ve dönemin metinsel-dilsel normlarına daha uygun bir kullanım olan “siyah” ve “kara” sözcüklerini seçtikleri gözlemlenmektedir. Aşağıda yer alan alıntılar, her iki kaynak metinde yer alan “black”

ve “colored” ifadelerinin ilk ve yeniden çevirilere yansıma biçimlerine örnek teşkil etmektedir. İlk sekiz örnekte, söz konusu ifadelerin erek metinlere yansıma biçimlerinde yıllara göre farklılık bulunduğu görülmektedir.

Örnek 1:

KM1²: “Propertied *black* people spent all their energies, all their love, on their nests... Renting *blacks* cast furtive glances at these owned yards and porches....Cholly Breedlove, then, a renting *black*, having put his family outdoors, ...” (s. 18)

EM1³: “Mal sahibi olan *Zenciler*, tüm enerjilerini, tüm sevgilerini yuvalarına ayırmışlardı... Kirada oturan *Zencilerin* bu sahipli avlu ve verandada gözleri kalıyor, ...*Bir kiracı olan* Cholly Breedlove, ailesini sokakta bırakarak ....” (s. 19).

EM2: “Mülk sahibi *siyahlar* bütün enerjilerini, bütün sevgilerini yuvalarına harcardı.... Kiralık evlerde oturan *siyahlar*, bu sahipli bahçelere ve verandalara kaçamak bakışlar fırlatır.... Kiracı *siyahlardan* biri olan Cholly Breedlove ailesinin sokakta kalmasına neden olunca ....”(s. 22)

Örnek 2:

KM2⁴: “It is called the suburbs now, but when *black people* lived there it was called the Bottom” (s. 3).

EM1: “Şimdi oraya banliyö deniyor, ama orada *Zenciler* yaşarken Taban denirdi “(s. 11).

EM2: “Şimdi oraya banliyö deniyor, ama orada *siyahlar* yaşarken Taban denirdi” (s. 19).

Örnek 3:

KM1: _“What do I care about her old *black* daddy?” asked Maureen. “*Black?* Who you calling *black?*” (s. 72-73)

EM1: “Bana ne, onun moruk *Zenci* babasından,” dedi Maureen. “*Zenci* mi? Sen kime *Zenci* diyorsun?” (s. 70)

EM2: “Aman bana ne onun *kara* babasından ya?” dedi Maureen. “*Kara* mı? Kime *kara* diyorsun sen?” (s. 79)

Örnek 4:

KM2: “As they opened the door marked *COLORED ONLY*, they saw a *white* conductor coming toward them” (s. 20).

2 KM 1 ifadesi, incelenen ilk kaynak metin olan *The Bluest Eye* romanına işaret etmektedir.

3 Açılımı “erek metin 1” olan “EM1” ifadesi, ilgili romanın ilk çevirisine, “erek metin 2” olan “EM2” ise, ilgili romanın yeniden çevirisine işaret etmektedir.

4 KM 2 ifadesi, incelenen ikinci kaynak metin olan *Sula*’ ya işaret etmektedir.

EM1: “Üzerinde YALNIZCA ZENCİLER yazılı kapıyı tam açacakları sırada kendilerine doğru gelen *beyaz* bir biletçi gördü” (s. 29).

EM2: “Üzerinde YALNIZCA SİYAHİLER İÇİN yazılı kapıyı tam açacakları sırada kendilerine doğru gelen *beyaz* bir kondüktör gördü” (s. 36).

Örnek 5:

KM1: “But later on it didn’t seem none too bright for a *black* woman to leave a *black* man for a *white* woman.” (s. 112).

EM1: “Ama daha sonra *Zenci* bir kadının, *beyaz* bir kadın uğruna, *Zenci* bir adamdan ayrılması anlamlı görünmedi bana” (s.112).

EM2: “Ama sonra *siyah* bir kadının, *beyaz* bir kadın uğruna, *siyah* bir adamı terk etmesi bana pek de parlak bir fikir gibi gelmedi” (s. 126).

Örnek 6:

KM2: “*Colored women* worry themselves into bad health just trying to hang on to your cuffs.... Nothing in this world loves a *black* man more than another *black* man” (s. 103-104).

EM1: “*Zenci kadınlar* sizi ellerinde tutmaya çalışırken üzüntüden sağlıklarını kaybediyorlar.... Bu dünyada *Zenci* bir erkeği başka bir *Zenci* erkek kadar seven yoktur” (s. 116).

EM2: “*Siyahi kadınlar* sizi ellerinde tutmaya çalışırken üzüntüden sağlıklarını kaybediyorlar.... Bu dünyada *siyahi* bir erkeği başka biri *siyahi* erkek kadar seven yoktur” (s. 116-117).

Örnek 7:

KM1: “Elihue, not knowing where to look, ...punctuated with a few of the white-collar occupations available to *black* people, ...desk clerk at a *colored* hotel in Chicago, ... traveling salesman for a cosmetics firm catering to *blacks*” (s. 171).

EM1: “Neyle uğraşacağını bilemeyen Elihue.... *Zencilerin* yaptığı birtakım işler yapmıştı: Chicago’da *Zencilerin* kaldığı bir otelde kayıt memuru, ... *Zencilerle* iş yapan gezici bir kozmetik ürünleri satıcısı ....” (s. 162).

EM2: “Elihue, nereye bakacağını bilmediğinden, ...*siyahların* ....kabul edildiği birkaç beyaz yaka işi buldu: Chicago’daki *siyahi* bir otelde resepsiyonistlik....*siyahlara* mahsus kozmetik ürünler üreten bir şirkette pazarlamacılık...” (s. 179)

Örnek 8:

KM2: “There were very few *black* families in those low hills then” (s. 32).

EM1: “Bu alçak tepelerde o yıllarda pek az *Zenci* aile yaşıyordu” (s. 42).

EM2: “Bu alçak tepelerde o yıllarda pek az *siyah* aile yaşıyordu” (s. 47).

Aşağıda yer alan 9-12 numaralı örnekler, “siyah” sözcüğünün, “beyaz” sözcüğüyle birlikte yer aldığını göstermektedir. Bu durum, metinsel-dilsel normlar kapsamında değerlendirildiğinde, çevirmenlerin, “beyaz” sözcüğüne karşıtılık oluşturmak için ve kaynak metinde Afro-Amerikalı karakterlerin yalnızca ten rengine gönderme yapan, yananlamsal herhangi bir özel çağrışımı bulunmayan “siyahlık” ve “siyah” ifadelerini yeğledikleri sonucu çıkarılabilir. Dolayısıyla bu örneklerde, ilk sekiz örnekten farklı olarak, çevirmenlerin sözcük seçimi konusunda birbirinden farklı değil, aksine benzer bir yaklaşıma sahip olduklarını gösteren bir düzenli örüntü söz konusudur.

Örnek 9:

KM1: “She has seen it lurking in the eyes of all *white people*.... The distaste must be for her, her *blackness*. ....But her *blackness* is static and dread. And it is the *blackness* that accounts for, that creates, the vacuum edged with distaste in *white eyes*” (s. 49).

EM1: “Bütün *beyazların* gözünde sinsi sinsi parladığını gördüğü bir tiksinti bu....O tiksintinin kendisine yönelik olması gerekiyordu, kendi *siyahlığına*.... Ama *siyahlığı* durağan ve korku verici. *Beyaz gözlerde* tiksintiyle çevrilmiş boşluğu yaratan da, açıklayan da bu *siyahlıktı*” (s. 48).

EM2: “Bunun bütün *beyazların* gözünde pusuda beklediğini görmüştü Pecola....Bu tiksinti herhalde Pecola’ya, onun *siyahlığına* karşı olmalı. Pecola’nın içinde her şey akışkan ve beklentilerle dolu. Ama *siyahlığı* durağan ve iğrenç. *Beyazların gözlerindeki* tiksintiyle karışık boşluğu açıklayan ve yaratan da işte bu *siyahlık*” (s. 54-55).

Örnek 10:

KM2: “In part their place in this world was secured only when they echoed *the old residents’* attitude toward *blacks*” (s. 53-54).

EM1: “Ancak *beyazların* *siyahlara* karşı tutumunu benimsedikleri sürece bu dünyada onlara yer vardı” (s. 65).

EM2: “Ancak *siyahlara* karşı *beyazlar* nasıl davranıyorsa öyle davrandıkları sürece bu dünyada onlara yer vardı” (s. 69).

Örnek 11:

KM1: “*Black men, white men, Puerto Ricans, Mexicans, Jews, Poles, whatever—....*” (s. 56).

EM1: “*Siyahlar, beyazlar, Puerto Ricolular, Meksikalılar, Yahudiler, Polonyalılar, aklınıza kim gelirse-....*” (s. 56)

EM2: “Adamlar *siyah olsun, beyaz olsun*, Porto Rikolu, Meksikalı, Yahudi ya da Polonyalı olsun fark etmezdi-....” (s. 62)

Örnek 12:

KM 2: “Nor was the willingness of *black men* to lie in the beds of *white women* a consideration that might lead them toward tolerance. They insisted that all unions between *white men* and *black women* be rape; for a *black woman* to be willing was literally unthinkable.... As always the *black people* looked at evil stony-eyed ....”(s. 113).

EM1: “Ne de *beyaz kadınların* yatağına girmeye *siyah* erkeklerin can attığını düşünmek onları hoş görülmesi olmaya yöneltebiliyordu. Beyaz erkeklerle *siyah kadınlar* arasında her türlü birleşmenin bir ırza geçme olduğu onlara göre kesindi; *siyah bir kadının* bunu istemesi sözcüğün tam anlamıyla aklın almayacağı bir şeydi....Her zamanki gibi *siyahlar* kötülüğe taş kesilmiş gözlerle bakıyor....”(s. 126).

EM2: “Ya da *siyah* erkeklerin *beyaz kadınların* yatağına girmeye can attığını düşünmek onları hoş görülmesi olmaya yöneltebiliyordu. Beyaz erkeklerle *siyah kadınlar* arasında her türlü birleşmenin bir ırza geçme olduğu onlara göre kesindi; *siyah bir kadının* bunu istemesi sözcüğün tam anlamıyla aklın almayacağı bir şeydi.... *Siyahlar* her zamanki gibi kötülüğe taş kesilmiş gözlerle bakıyor....”(s. 126).

Aşağıdaki 13 numaralı örnekte, “beyaz” sözcüğü geçmemesine karşın ten rengi üzerinden “güzellik” ve “çirkinlik” tartışması yapılmakta olduğundan, çevirmenlerin yukarıdakilere benzer nedenle yalnızca dış görünüme vurgu yapan ve “beyaz” sözcüğünün karşıtı olan “siyah” ya da “kara” sözcüğünü yeğledikleri görülmektedir.

Örnek 13:

KM1: “I am cute! And you ugly! *Black* and ugly *black* e mos” (s. 73).

EM1: “ “Güzelim *ben!* Siz çirkinsiniz! *Siyah* ve çirkin” (s.70).

EM2: “ “Ben *şirinim!* Siz çirkin! *Siyah* ve çirkin pis *kara* böcekler! Ben *şirinim!*” (s. 79)

Aşağıdaki 14-18 numaralı örneklerde ise, kaynak metinlerde geçen “dark”, “black” ve “colored” ifadelerinin, EM1’de “karaderili” ya da “siyah derili” ifadeleriyle, EM2’de ise “siyah” ya da “siyahi” sözcükleriyle karşılanmış olduğu görülmektedir. KM1’in ilk çevirmeni ve romanı yeniden başka bir yayınevi için çeviren KM2’nin çevirmeni, ilk olarak karakterin koyu ten rengine gönderme yapan “dark”, “black” ve “colored” sözcüklerinin karşılığı olarak “karaderili”⁵ ya

5 Bu sözcüğün, halk arasında Amerika’nın yerlilerini tanımlayan ve yalnızca ten renklerine gönderme yapan “kızılderili” sözcüğünü çağrıştırdığı söylenebilir. Bu ifade de günümüzde özellikle akademik çevrelerce geçerliğini gittikçe yitirmiş durumdadır.

da iki sözcükten oluşan “siyah derili” ifadelerini uygun bulmuşlardır. EM1’lerin Türk okurlarla 1990’larda bulunduğu göz önüne alındığında, seçilen bu ifadelerin metinsel-dilsel normlar bakımından dönemin ırk ve etnik kökene işaret eden söylemleriyle bağdaştığı düşünülebilir. Ancak 2010’larda yayımlanan EM2’lerin çevirmenleri, özellikle günümüzde pek de yaygın ve geçerli olmayan “...derili” tanımlamasının okurda yadırgatıcı bir etkisi olabileceğini düşünmüş ve günümüzün metinsel-dilsel normlarıyla örtüşen bir yaklaşımla, seçimini günümüzde yaygın bir biçimde Afro-Amerikalıların koyu tenini tanımlayan “siyah” ya da “siyahi” ifadelerinden yana kullanmış oldukları söylenebilir.

Burada kayda değer bir diğer nokta da, EM1’lerde çevirmenlerin Afro-Amerikalıları tanımlarken KM2’de bulunan “black”, “colored” ve “dark” sözcüklerinin karşılığı olarak “Zenci”, “siyah”, “karaderili” ve “siyah derili” gibi çeşitli ifadeler kullanarak bir anlamda tutarsızlık sergilemeleri, EM2’lerin çevirmenlerinin ise bu sözcükleri tutarlı bir biçimde “siyah” ya da “siyahi” olarak çevirmiş olmalarıdır.

Örnek 14:

KM2: “....he might see *a dark woman* in a flowered dress....” (s. 4).

EM1: “.... çiçekli entari giymiş *karaderili* bir kadının ....” (s. 12).

EM2: “.... çiçekli entari giymiş *siyahi* bir kadının ....”(s. 20).

Örnek 15:

KM2: “*The black people* watching her would laugh,....”(s. 4)

EM1: “Kadını izleyen *karaderili insanlar* güler,....”(s. 12)

EM2: “Kadını izleyen *siyahlar* güler,....”(s. 20).

Örnek16:

KM2: “*The kind colored folks* tell on themselves,....”(s. 4-5).

EM1: “.... *karaderililerin* kendileri için anlattığı türden” (s. 12).

EM2: “.... *siyahilerin* kendileriyle dalga geçmek için anlattığı cinsten bir fıkra” (s. 20-21).

Örnek 17:

KM1: “ good Christian *colored women*” (s. 56).

EM1: “ *siyah derili*, iyi Hristiyan kadınlar” (s. 56)

EM2:” .... “dini bütün Hristiyan *siyahi* kadınlar” (s. 63).

Örnek 18:

KM1: “....learn how to do the *white man’s* work with refinement: .... teacher education to instruct *black children* in obedience;....” (s. 83).

EM1: “ .... *beyazların* işlerini incelikle yapmayı öğrenirler: .... *siyah derili* çocuklara söz dinlemeyi öğretmek için öğretmenlik;....” (s. 79).

EM2: “ .... *beyaz adamın* işlerini incelikle yerine getirmeyi öğrenirler: .... *siyah* çocuklara itaatkarlığı öğretmek için öğretmenlik;....” (s. 89).

Aşağıdaki 19-25 numaralı örneklerin ortak özelliği, kaynak metinlerde bulunan “negro⁶” ve “nigger” ifadelerinin ilk ve yeniden çevirilerde “zenci” (ya da büyük harfle “Zenci” biçiminde) olarak çevrilmiş olduğunu ortaya koymasındır. Bu sözcüklerin erek metinlere yansıma biçimleri metinsel-dilsel normlar çerçevesinde değerlendirildiğinde, her iki çevirmenin de bunların kaynak dil ve kültür dildeki olumsuz çağrışımlarının bilincinde olduğu ve Türkçeye bu ifadeleri “zenci” (ya da büyük harfle, “Zenci”) biçiminde aktardıkları görülmektedir. 22. Örnekte, kaynak metinden yapılan alıntıda, hem “nigger” hem de “colored” sözcükleri geçmektedir. Her iki çevirmenin de bu iki sözcüğün kaynak kültürdeki ayırımına vardıkları görülmektedir. “Colored people” ifadesi EM1’de “beyaz olmayan insanlar” ve “esmer tenli kişiler” olarak, EM2’de ise “siyahlar” ve “siyahiler” biçiminde Türkçeye yansımıştır. “Nigger” ise EM1’de büyük harfle “Zenci”, EM2’de ise küçük harfle “zenci” biçiminde çevrilmiştir. Bu farkın nedeni, EM1’de çevirmenin “nigger” sözcüğünü kaynak dilde genellikle büyük yazılan “Negro” sözcüğü ile ilişkilendirip kaynak kültüre bağlı olma kaygısı; EM2’de ise çevirmenin özel ad olmayan sözcüğü küçük harfle yazarak erek dilin kurallarına uyma arzusu olabilir.

Örnek 19:

KM1: “ ....that old crazy *nigger* she married up with ....” (s. 13).

EM1: “ ....Evlenmiş olduğu şu moruk *Zencinin* ....” (s. 14).

EM2: “....şu evlendiği manyak *zenci*,....” (s. 17)

Örnek 20:

KM2: “You hear of solitary *white men*, but *niggers*?” (s. 104)

EM1: “*Beyaz erkeklerin* yalnızlığından söz edildiğini duyuyorsunuz, ama ya *Zencilerin*?” (s. 116)

EM2: “*Beyaz erkeklerin* yalnızlığından söz edildiğini duyuyorsunuz, ama ya *zencilerin*?” (s. 117)

Örnek 21:

6 “Negro” sözcüğüne *The Bluest Eye* romanında rastlanmamaktadır.

KM1: “Cholly Breedlove, then, a renting *black*, ... was, indeed, an old dog, a snake, a ratty *nigger*” (s. 18).

EM1: “Bir kiracı olan Cholly Breedlove, ... aslına bakılırsa, yaşlı bir it, bir hain, aşağılık bir *Zenciydi*” (s. 19).

EM2: “Kiracı *siyahlardan* biri olan Cholly Breedlove.... itin tekiydi, bir yılan, sıçanvari bir *zenciydi* resmen” (s. 22).

Örnek 22:

KM1: “*White kids*; his mother did not like him to play with *niggers*. She had explained to him the difference between *colored people* and *niggers*....*Colored people* were neat and quiet; *niggers* were dirty and loud.... The line between *colored* and *nigger* was not always clear....” (s. 87)

EM1: “*Beyaz çocuklardı* onlar; annesi, onun *Zencilerle* oynamasından hoşlanmazdı. *Beyazların dışında kalan insanlarla Zenciler* arasındaki ayrımı açıklamıştı annesi ona....Bu *esmer tenli* insanlar temiz pak ve usluydular; *Zenciler* ise kirli ve gürültücüydü....*Esmerleri Zencilerden* ayıran çizgi her zaman pek belirgin değildi....” (s. 83-84)

EM2: “*Beyaz çocuklardı* bunlar; annesi *zencilerle* oynamasından hoşlanmazdı. Ona *siyahilerle zenciler* arasındaki farkı açıklamıştı....*Siyahlar* tertipli ve sessiz olurdu; *zenciler* pis ve gürültücüydü....*Siyahi* olmakla *zenci* olmak arasındaki çizgi her zaman net değildi....” (s. 93).

Örnek 23:

KM2: “ ....that part of town where the *Negroes* lived, ... Just a *nigger* joke” (s. 4).

EM1: “... *Zencilerin* yaşadığı, ... *Zencilerin* Taban dedikleri bölge. Tam bir *Zenci* fıkrası” (s. 12).

EM2: “ .... kasabada *zencilerin* yaşadığı, ...Tam bir *zenci fıkrası*” (20).

Örnek 24:

KM2: “ .... banquets of welcome to returning *Negro* veterans” (s. 18).

EM1: “.... savaştan dönen *Zenci* askerlere hoş geldin ziyafeti....”(s. 27).

EM2: “ ....savaştan dönen *Zenci* askerlere hoş geldin ziyafeti ....”(s. 34).

Örnek 25:

KM2: “You hear of solitary *white men*, but *niggers*?” (s. 104)

EM1: “*Beyaz erkeklerin* yalnızlığından söz edildiğini duyuyorsunuz, ama ya *Zencilerin*?” (s. 116)

EM2: “*Beyaz erkeklerin* yalnızlığından söz edildiğini duyuyorsunuz, ama ya *zencilerin*?” (s. 117)

Analizin son bölümüne konu olan aşağıdaki 26-28 numaralı alıntılar ise KM1’de geçen “black” sözcüğünün Türkçeye EM1’de “kara,” EM2’de ise “siyah” ifadesiyle aktarılmış olduğuna işaret etmektedir. Sözcük seçimindeki söz konusu farklılık, EM2’nin çevirmeninin “black” sözcüğünü metin boyunca tutarlı bir biçimde “siyah” olarak Türkçeye aktararak metinsel-dilsel norma uyma eğilimini göstermektedir. Bununla birlikte, EM1’in çevirmeninin, yukarıda iki erek metinden yapılan alıntıların tartışmalı analizinin yapıldığı bölümlerde belirtildiği gibi, kaynak metindeki “black” sözcüğünün karşılığı olarak “Zenci”, “siyah derili” ve “kara” gibi birbirinden farklı ifadeler kullanmış olduğu görülmektedir. Tam bu noktada, Türkçedeki “siyah” ve “kara” sözcüklerinin yananlamsal çağrışımlarına değinmek yerinde olacaktır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde “siyah” sözcüğü, “ak” ya da “beyaz” sözcüğünün karşıtı olarak tanımlanmış, Farsça kökenli bir sözcüktür. Ancak aynı sözlükte, sözcüğün ten rengine gönderme yaptığına ilişkin herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Türkçe olan “kara” sözcüğü de ad ya da sıfat olarak, “siyah” gibi en koyu renk, ak, beyaz karşıtı olarak tanımlanmış, tanıma ayrıca ten rengini işaret eden “esmer” anlamı da dahil edilmiştir. Benzer biçimde, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*’nde (2017) de, “siyah” sözcüğünün Farsça kökenli olup kara anlamına gelmesinden başka bir bilgiye rastlanmamakta (s.603); bununla birlikte, aynı sözlükte, “kara” sözcüğünün “en eski Türkçe belgelerde sözcüğün değişik anlamlarda geçiyor” olduğu ve ulus, topluluk anlamlarında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır (s. 376). Dolayısıyla EM1’in çevirmeninin Afro-Amerikan toplumu adlandırırken “kara” ifadesini “siyah” ifadesine yeğlemesi, bu bilgilerle açıklanabilir. Ne var ki, erek metinlerden yapılan alıntılar, EM1’in çevirmeninin Afro-Amerikan topluma gönderme yapan ifadelerin Türkçeye aktarımında sözcük seçimleri bakımından bir tutarsızlık sergilediğini göstermektedir. EM2’nin çevirmeninin ise bu konuda genellikle tutarlı bir yaklaşım sergileyerek metinsel-dilsel normlara uyma gayreti içinde olduğu söylenebilir.

Örnek 26:

KM1: “...a very *black* girl taking a shortcut through the playground” (s. 88).

EM1: “... çok *kara* bir kızın kestirme olsun diye oyun alanından geçtiğini...” (s. 85)

EM2: “...; *aşırı siyah* bir kızın kestirme olsun diye okulun parkını kullandığını ....” (s. 95).

Örnek 27:

KM1: “... the *black* face holding, like nickels, two clean *black* eyes, ...breathing silk of *black* skin.... I felt a need for someone to want the *black* baby to live....” (s. 190)

EM1: “...*kara* yüzüne iki gümüş para gibi iki parlak *kara* göz yerleştirilmiş, ... *kara derisi* yaşayan, ...*Bebeğin* yaşamasını isteyen başka birine duyduğum gereksinme....” (s. 178).

EM2: “...; *siyah* suratında bozuk parayı andıran temiz bakışlı iki *siyah* göz, ... *siyah* teni,

canlı, nefes alıp veren ....Birilerinin o *siyah* bebeğin yaşamasını istemesine duyduğum ihtiyaç, ...” (s. 198).

Örnek 28:

KM: “A little *black* girl yearns for the blue eyes of a little *white* girl....” (s. 204).

EM1: “Küçük *kara derili* bir kız, küçük *beyaz derili* bir kızın mavi gözlerine özeniyor....” (s. 190)

EM2: “*Siyah* bir kız çocuğu, *beyaz* bir kız çocuğunun mavi gözlerine sahip olmayı arzular...” (s. 212)

5. Sonuç

Afro-Amerikan toplumunu tanımlayan sıfatların Türkçeye yansıma biçimleri söz konusu olduğunda, her iki kaynak metnin ilk ve yeniden çevirilerinde çevirmenlerin genellikle farklı yaklaşımlara sahip oldukları ve sözcük seçimlerinde bir düzenli örüntü olduğu belirlenmiştir. Afro-Amerikalıların Türkçedeki adlandırma biçimleri konusunda son yıllarda geçerli olan metinsel-dilsel norm, ırkçılığı ve aşağılama gibi olumsuz anlamlar çağrıştırmayacak, mümkün olduğunca nötr ifadelerin kullanılması yönündedir. Nitekim Toni Morrison’un *The Bluest Eye* ve *Sula* romanlarının 2010’larda yayımlanan yeniden çevirilerinde, genellikle Afro-Amerikan toplumunun yalnızca ten rengine gönderme yapan “black” ve “colored” sözcüklerinin karşılığı olarak, herhangi bir ırkçı ya da aşağılayıcı bir yananlamı çağrıştırmayan nötr ifadeler olan “siyah” ve “siyahi” gibi sözcüklerin yeğlendiği, “Zenci” sözcüğünün ise kaynak kültürde olumsuz çağrışımlar barındıran “nigger” ve “Negro” ifadelerinin karşılığı olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Söz konusu yeniden çevirilerin, bu yönüyle Türkçede 2000’lerden sonra geçerli olan metinsel-dilsel normlarla uyum içinde olduğu söylenebilir. Romanların ilk çevirilerinde ise, “negro” ve “nigger” ifadelerinin yanı sıra “black” ve “colored” sözcüklerinin de “zenci” sözcüğüyle karşılandığı görülmektedir. Yayımlandığı 1990’lı yıllarda Türkçede “zenci” sözcüğüyle ırkçı ya da aşağılayıcı bir yananlama sahip olmadığından, bu ilk çevirilerin söz konusu sosyokültürel öğelere ilişkin normlara tam anlamıyla uyumsuzluk gösterdiği de söylenemez.

6. Öneriler

Bu çalışma, yalnızca Morrison’un iki romanında bulunan Afro-Amerikan toplumunun adlandırılma biçimlerinin Türkçeye aktarımına odaklanmıştır. Gelecekte, Türkçeye çevrilmiş diğer tüm Afro-Amerikan romanlarında bulunan adlandırılma biçimlerini konu eden geniş kapsamlı bir çalışma yapılması, araştırmacıların bu konuda yapıtların yayımlandığı yıllara göre farklılıklar ya da düzenli bir örüntü olup olmadığını ortaya koymalarına olanak sağlayabilir.

Kaynakça

- Alves, L. (2009). Racism and Language. P. Zukowski (Der.), *The Student Writing Anthology*. Boston: Custom Publishing.
- Bennett, L. JR., Roland A. B. & W. E. B. Du Bois (1969), What's in a Name? Negro vs. Afro-American vs. Black, *A Review of General Semantics*, 26 (4), (Aralık 1969), s. 399-412.
- Bulut, A. (2012). Translating Political Metaphors: Conflict Potential of zenci [negro] in Turkish-English. *Meta*, 57(4), s. 909–923. doi: 10.7202/1021224ar.
- Cummings, S., & Carrere, R. (1975). Black Culture, Negroes, and Colored People: Racial Image and Self-esteem among Black Adolescents. *Phylon* (1960-), 36(3), s. 238. doi: 10.2307(274389).
- Demirtürk, E. L. (1997). *Çağdaş Amerikalı Zenci Romancılar*. Ankara: Gündoğan, s.4.
- Durugönül, E. (2011). Turks of African Origin and Citizenship, *Societal Peace and Ideal Citizenship for Turkey*, Lanham, MD: Lexington Books, s. 159-177.
- Eyüboğlu, H. (2017). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Ferguson, M. (2014). White Turks, Black Turks and Negroes: The Politics of Polarization. *The Making of a Protest Movement in Turkey*, s. 77–88. doi: 10.1057/9781137413789_6.
- Jennings, R. C. (1987). Black Slaves and Free Blacks in Ottoman Cyprus, 1590-1640. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 30(3), s. 286–302. doi: 10.1163/156852087x00143.
- Kaya, L. K. (2017) Ten Rengi Ayrımcılığı: Afro-Türkler Örneği, *Sosyoloji Dergisi*, Sayı 35, 61-76. ISSN: 1300-5642.
- Mbembe, A. (2019) *Zenci Aklın Eleştirisi*, (Ö.A. Simon & V. Çandar, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Morrison, T. (1993) *En Mavi Göz* (İrfan Seyrek, Çev.) İstanbul, Can Yayınları.
- Morrison, T. (2015) *En Mavi Göz* (Zeynep Baransel, Çev.) İstanbul, Sel Yayıncılık.
- Morrison, T. (2004) *Sula*. New York; Vintage International.
- Morrison, T. (1994) *Sula*. (Ülker İnce, Çev.) İstanbul, Can Yayınları.
- Morrison, T. (2017) *Sula*. (Ülker İnce, Çev.) İstanbul, Sel Yayıncılık.
- Morrison, T. (2007) *The Bluest Eye*, New York, Vintage International.
- Smith, T. W. (1992). “Changing Racial Labels: From “Colored” to “Negro” to “Black” to “African American.” *Public Opinion Quarterly*, 56(4), 496. N doi:10.1086/269339.
- Toury, G. (1995) *Descriptive Translation Studies-and beyond*. Benjamins Translation Library. Doi:10.1075/btl.4.
- Toury, G. (2012a.) *Descriptive Translation Studies-and beyond*. Benjamins Translation Library. Doi:10.1075/btl.100.
- Toury, G. (2012b.) *Çeviri Normlarının Doğası ve Çevirideki Rolü* (A. Eker, Çev.) *Çeviri Seçkisi II.*, (Haz. M. Fırat) İstanbul, Sel Yayıncılık.
- “Broad Coalition Seeks ‘African American’ Name.” *Jet Dergisi* (Ocak 16,1989), s. 53.